

RIMELLA FISSURELLA (LINNÉ, 1767) NADER BEKEKEN*

A.W.Burger.

Voor wie wel eens eoceen materiaal heeft verzameld in het Bekken van Parijs, behoeft deze zeer algemene soort, welke ook gemakkelijk valt te herkennen, nauwelijks introductie.

Het is de type-soort van het geslacht Rimella Agassiz, 1840, behorende tot de familie Strombidae. De kenmerken van deze soort zijn dus bepalend voor wat nog tot het geslacht mag worden gerekend.

Deze zijn: Schelp spoelvormig, met meer of minder bolle windingen, meestal in het bezit van radiale ribben, gesneden door al of niet gereduceerde spiralen. In het algemeen in het bezit van varices, vooral kenmerkend voor de laatste winding tegenover de mondopening. Duidelijke sutuur. De protoconch omvat ongeveer 3 - 5 gladde, vrij bolle windingen. De afscheiding tussen protoconch en teleoconch is vaag aangegeven door een iets verdikte groeilijn.

Het meest opvallende kenmerk is de mondopening, met een uitgetrokken kanaal dat tot dicht bij de top oploopt, en vaak langs de achterzijde van de schelp weer naar beneden buigt.

De mondrand is enigszins uitgebogen en verdikt. Aan de onderzijde van de mondrand bevindt zich een inbocht, uitlopend in een korte siphon. Het enigszins verdikte callus is scherp begrensd. In de mondopening bevinden zich geen tanden!

De soort Rimella fissurella (Linné, 1767) wordt van veel vindplaatsen genoemd. Het is echter de vraag of vermeldingen buiten West-Europa tot deze soort mogen worden gerekend. Hiervoor is vergelijking van vooral de protoconch noodzakelijk. Deze moet 3 - 4 windingen omvatten.

Vondsten zijn met zekerheid bekend uit het Bekken van Parijs, het Loire-gebied, de Cotentin, Zuid-Engeland, België en waarschijnlijk ook Oost-Nederland en Oost-Duitsland. In alle gevallen blijft de ouderdom beperkt tot het Eoceen.

Er blijken echter binnen het Eoceen verschillen op te treden in de uiterlijke kenmerken, welke met verschillen in geologische ouderdom samenhangen. Er kunnen dan ook enige ondersoorten worden onderscheiden:

Rimella fissurella fissurella (Linné, 1767) (Pl. 1 fig 4; Pl. 2 fig 1,2)
De bekende vorm uit het Lutetien van het Bekken van Parijs. Linné had bij zijn beschrijving een exemplaar van Courtagnon voor ogen, afgebeeld door d'Argenville (Wrigley, 1938).

De maximale lengte belooft ongeveer 45 mm., de lengteribben staan relatief ver uit elkaar en zijn enigszins gebogen. Vooral op de latere windingen worden ze nogal onregelmatig. In het algemeen lopen ze niet door tot de basis van de laatste winding. De spiraalberibbing is zeer wisselend.

Meestal komen op de eerste teleoconchwindingen spiralen voor, in de vorm van koorden of van groefjes. Op de latere windingen uitsluitend als koorden, welke vaak sterk onderbroken zijn en op de laatste winding verdwijnen.

De protoconch bestaat uit ongeveer $3\frac{1}{2}$ - 4 gladde, tamelijk bolle windingen. De overgang naar de teleoconch is niet altijd duidelijk.

* Met toestemming van auteur en redacteur overgenomen uit De Kreukel vol 20, no. 5, 1984.

Deze is meestal aangegeven door een zwak verdikte groeilijn, waarna gelwidelijk spiralen verschijnen, welke over de radiale ribben heenlopen. De laatste windingen kunnen nogal hoekig worden. De spiralen op de basis zijn nagenoeg vlak met zeer smalle tussenruimten. De ligging is min of meer dakpansgewijs. Op onregelmatige plaatsen komen varices voor.

Deze vorm is bekend uit het Lutetien van het Bekken van Parijs, het Loiregebied en het Hampshire Bekken (Glibert, 1963). De vondst van een zeer slecht bewaarde afdruk met steenkern in een eocene kalkzandsteen uit de keileem van Losser in Twente wijst op het voorkomen in Noord-Nederland of aangrenzend Duitsland (collectie auteur).

Rimella fissurella cuisensis Glibert, 1963 (Pl. 1 fig. 1, 2, 3)

Deze ondersoort uit het Cuisien kreeg in 1963 door Glibert zijn naam (Holotype in de collectie van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen te Brussel, no. 5145, afkomstig uit Cuise), de verschillen met R. fissurella fissurella waren in 1889 echter al door Cossmann beschreven:

1. de geringere afmetingen (ca. 25 mm)
2. de slankere vorm, met iets minder bolle windingen
3. minder dikke en meer regelmatig gebogen mondrand
4. over het algemeen zwakkere varices, regelmatig verdeeld
5. de radiale ribben zijn rechter, en lopen door tot op de laatste winding

De protoconch omvat ongeveer 3 vrij gladde windingen; de overgang naar de teleoconch is vrijwel niet waarneembaar, maar valt samen met de eerste radiale ribben.

Deze ribben staan dicht bij elkaar dan bij R. fissurella fissurella.

Op de eerste windingen meestal duidelijke vlakke spiralen, op de latere nauwelijks waarneembaar.

De spiralen op de basis van de laatste winding hebben een ronde doorsnede en staan tamelijk wijd uit elkaar.

Tenslotte kan nog worden gewezen op het verschil in breedte van de spleetopening van het uitgetrokken kanaal: Bij R. fissurella fissurella zeer nauw, bij R. fissurella cuisensis relatief wijd.

Bekend van meerdere locaties uit het Cuisien van het Bekken van Parijs. Ook materiaal uit België (Nederokkerzeel) kan hiertoe worden gerekend, hoewel overgangskennmerken naar R. fissurella fissurella aanwezig zijn.

Rimella fissurella cf. labrosa (Sowerby, 1823) (Pl. 3, fig. 1, 2)

De vormen welke ik onder ogen heb gehad voldoen niet geheel aan de beschrijving van Wrigley (1938), welke uitgaat van een duidelijke, uit groeven bestaande spiraalribbing over de gehele schelp, in overeenstemming met het holotype in het British Museum (no. 58235), afkomstig uit Monneville in het Bekken van Parijs (Auversien). Zie ook de afbeelding bij Deshayes (1837) plaat 84, no. 2, 3 en 4.

Wrigley beschouwt vormen, zoals ik ze heb gezien als overgangsvormen tussen R. fissurella fissurella en R. fissurella labrosa.

De verschillen met het soort-type zijn echter van dien aard, dat zeker sprake is van een andere ondersoort, en dan is labrosa de meest aannemelijke naam. Helaas is het niet gelukt een "echte" labrosa te zien te krijgen.

Het door mij bekeken materiaal is geheel afkomstig uit het Auversien, en voldoet aan de volgende kenmerken:

R. fissurella cf. labrosa wordt ongeveer net zo lang als R. fissurella fissurella of nog iets langer. De protoconch omvat ruim 4 windingen, de grens met de teleoconch is gemarkeerd door een enigszins verdikte groei-lijn, waarna de radiale ribben verschijnen.

Deze zijn zeer vlak en liggen dakpansgewijs met een smalle tussenruimte (de steile zijde naar de mond gericht). Varices zijn onregelmatig over de schelp verdeeld. Op het onderste gedeelte van de windingen bevinden zich scherp begrensde, smalle groefjes.

De spiralen op de basis van de laatste winding zijn plat en liggen ver uit elkaar. Het aanhechtingsveld van het kanaal is zeer breed, de spleet is relatief wijd.

Deze vorm is gevonden op meerdere Auversien-vindplaatsen in het Bekken van Parijs.

Tot slot wens ik ieder te bedanken, die me met materiaal en advies heeft bijgestaan: C.Karnekamp, H.E.Coomans, F.v.Nieuwlande, M.Cadée, A.W.Janssen, T.Meyer en G.Spaink, welke laatste ook de Wild M-5A met tekenspiegel ter beschikking stelde voor het maken van de tekeningen.

LITERATUUR

- Cossmann, M. 1888 - Catalogue illustré des coquilles fossiles de l'Eocène des environs de Paris - Fasc. III (Ann. Soc. roy. Mal. Belg., t. XXIII)
- 1889 - idem - Fasc. IV (Ann. Soc. roy. Mal. Belg., t. XXIV)
- 1891 - idem - Fasc. V, supplément (Ann. Soc. roy. Mal. Belg., t. XXVI)
- 1902 - idem - Appendice nr. 3 (Ann. Soc. roy. Zool. Mal. Belg., t. XXXVI)
- 1907 - idem - Appendice nr. 4 (Ann. Soc. roy. Zool. Mal. Belg., t. XLI)
- 1914 - idem - Appendice nr. 5 (Ann. Soc. roy. Zool. Mal. Belg., t. XLIX)
- Cossmann, M. et G.Pisarro 1906-1913 - Iconographie complète des coquilles fossiles de l'Eocène des environs de Paris - t. II (Paris)
- Deshayes, G.P. 1824-1837 - Description des coquilles fossiles des environs de Paris - Vol. II (Paris)
- 1856-1866 - Description des animaux sans vertèbres découverts dans le Bassin de Paris - Vol. II (Paris)
- Glibert, M. 1963 - Les Mesogastropoda fossiles du Cénozoïque étranger des collections de l'Inst. roy. des Sciences Nat. de Belgique - Deuxième partie (Verh. Kon. Belg. Inst. v. Nat. Wet., 2e Reeks, Dl. 73)
- Spaink, G. 1978 - Het Eoceen in de lokaal moraine van Losser (Staringia no. 4 - Ned. Geol. Ver., Oldenzaal)
- Wenz, W. 1938 - Gastropoda - Teil I: Allgemeiner Teil und Prosobranchia (Handbuch der Paläozoologie, Bd. 6) (Berlin)

- Wrigley, A. 1938 - English Eocene and Oligocene Strombidae and
Aporrhaidae
(Proc. Mal. Soc. London, Vol. XXIII, Pt. II)

VERKLARING DER AFBEELDINGEN

Alle tekeningen zijn vervaardigd door de auteur met behulp van een Wild M-5A binoculaire loupe met tekenspiegel.

De streepjes geven een lengte aan van 1 mm.

Plaat 1

- Fig. 1 Rimella fissurella cuisensis Glibert, 1963

Vindplaats: Cuise-la-Motte, Frankrijk
Collectie : Rijks Geologische Dienst, Haarlem
Ouderdom : Cuisien

- Fig. 2 Rimella fissurella cuisensis Glibert, 1963

Vindplaats: Monamptueil, Frankrijk
Collectie : A.W.Burger, Heerhugowaard
Ouderdom : Cuisien

- Fig. 3 Rimella fissurella cf. cuisensis Glibert, 1963

Vindplaats: Nederokkerzeel, België
Collectie : Rijksmuseum v. Geol. en Min., Leiden, nr. R.G.M.
Ouderdom : Lutetien? 227 481

- Fig. 4 Rimella fissurella fissurella (Linné, 1767)

Vindplaats: Damery, kleine groeve, Frankrijk
Collectie : A.W.Burger, Heerhugowaard
Ouderdom : Lutetien

Plaat 2

- Fig. 1 Rimella fissurella fissurella (Linné, 1767)

Vindplaats: Grignon, Frankrijk
Collectie : Rijks Geologische Dienst, Haarlem
Ouderdom : Lutetien

- Fig. 2 Rimella fissurella fissurella (Linné, 1767)

Vindplaats: Damery, kleine groeve, Frankrijk
Collectie : A.W.Burger, Heerhugowaard
Ouderdom : Lutetien

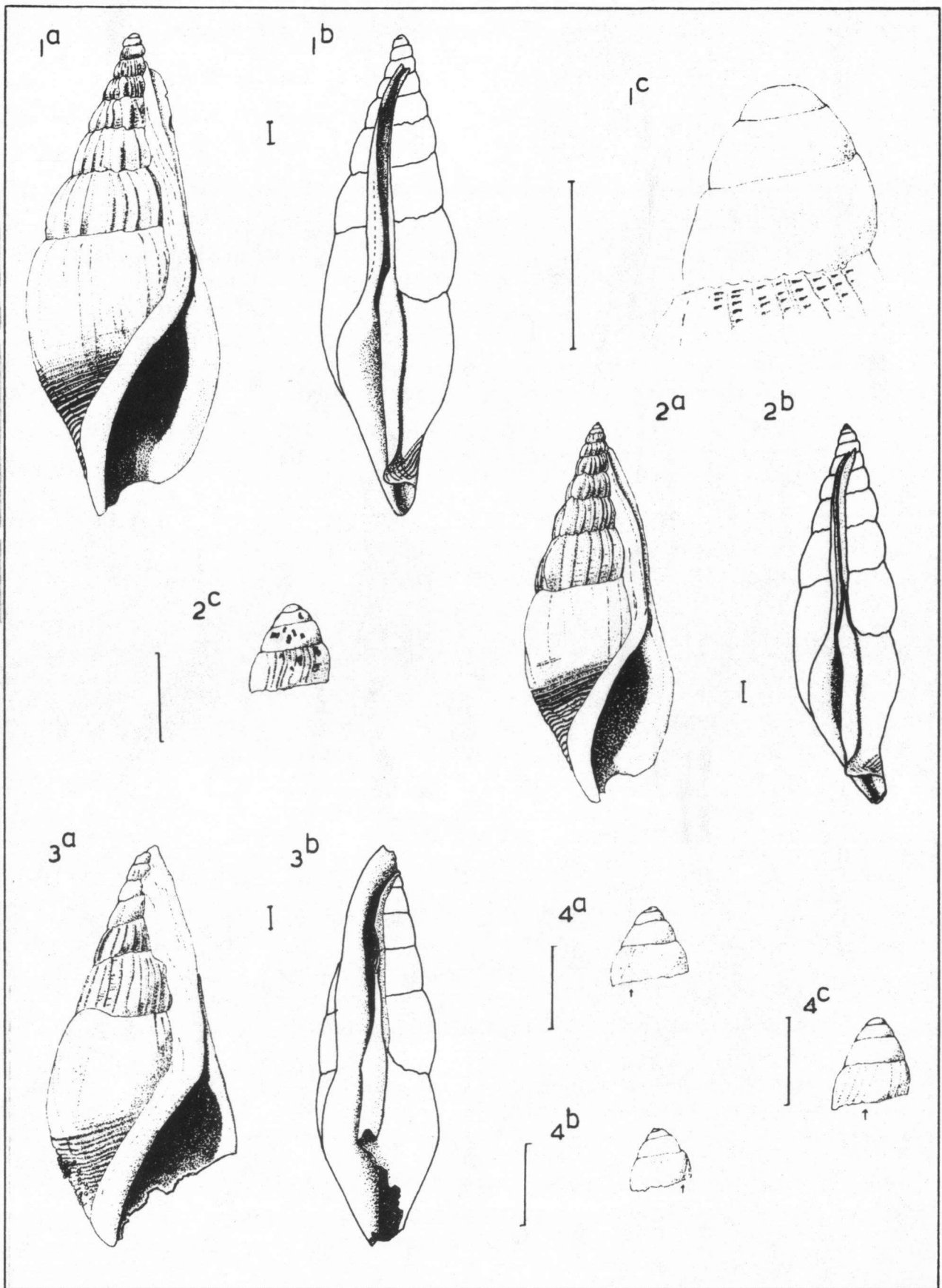
Plaat 3

- Fig. 1 Rimella fissurella cf. labrosa (Sowerby, 1823)

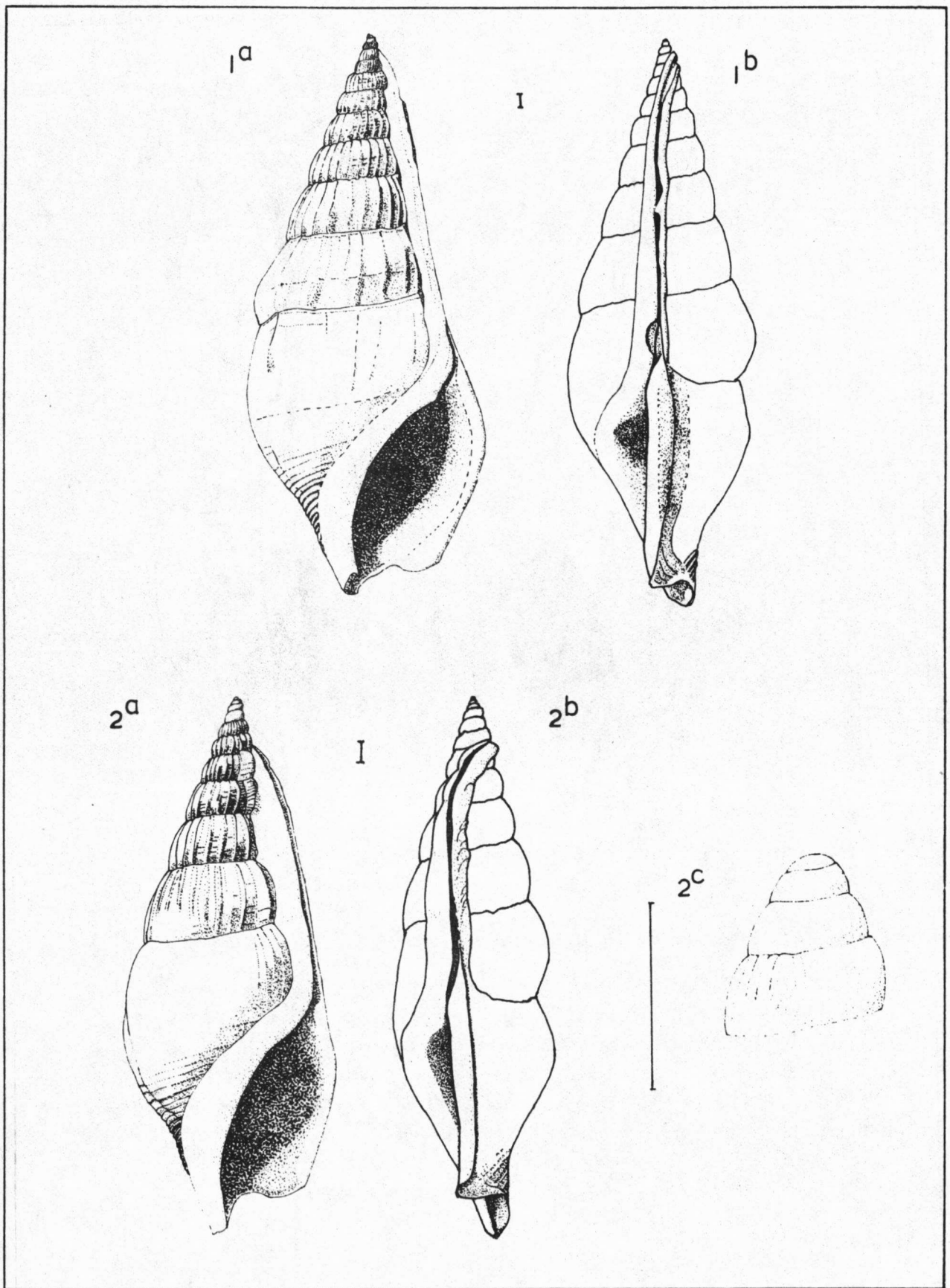
Vindplaats: Baron, groeve langs D-100, Frankrijk
Collectie : A.W.Burger, Heerhugowaard
Ouderdom : Auversien

- Fig. 2 Rimella fissurella cf. labrosa (Sowerby, 1823)

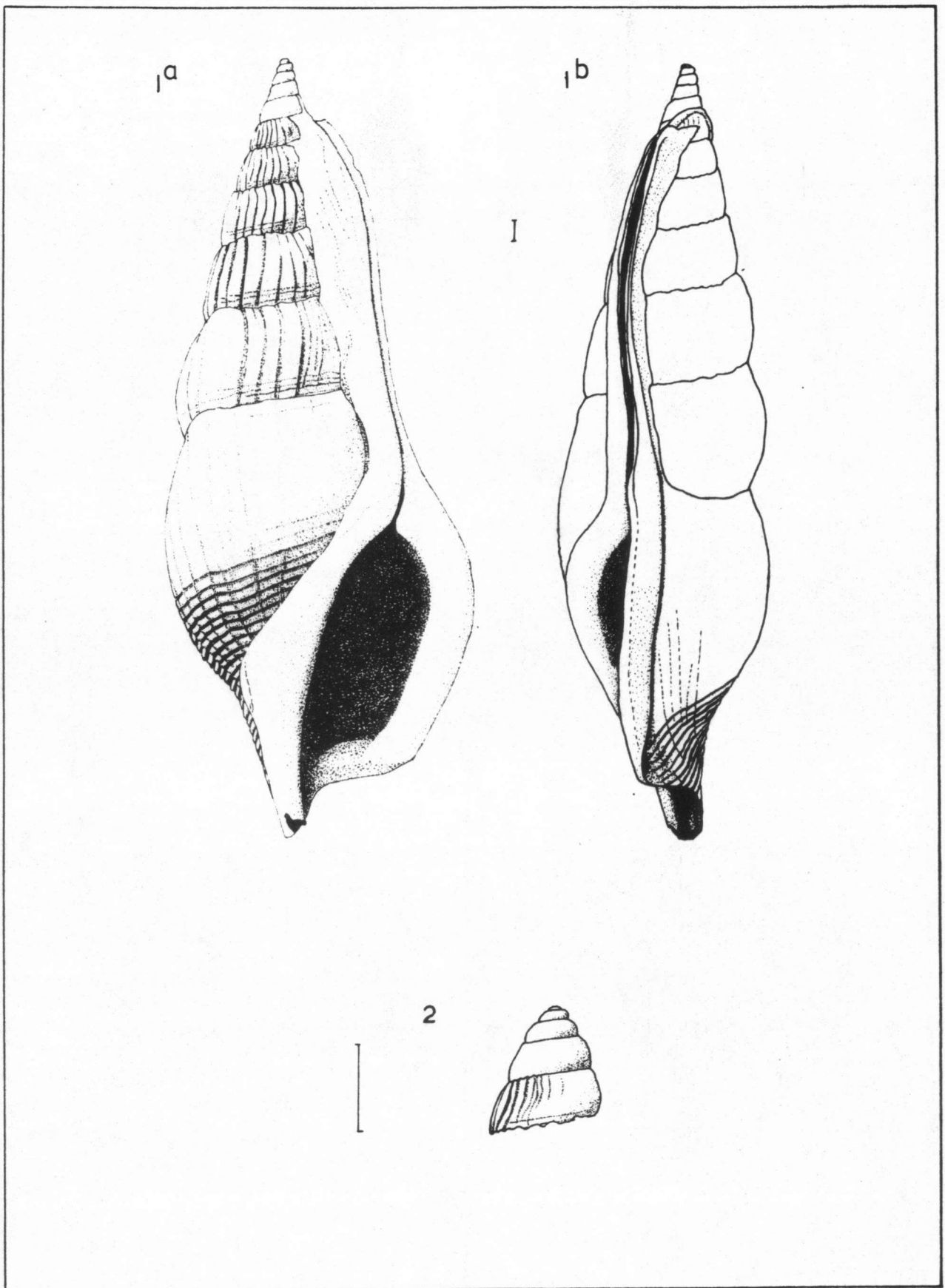
Vindplaats: Ver-sur-Launette, Frankrijk
Collectie : A.W.Burger, Heerhugowaard
Ouderdom : Auversien

PLAAT 1

PLAAT 2

PLAAT 3